

Integración y naturalización: l'exemplu suizu

PIERRE CENTLIVRES

En 1983 el Conseyu Federal, pola mor d'afitase na autoridá de los científicos enantes de faer una política a favor de la espresión de la diversidá de llingües y cultures en Suiza, encargó-y al *Fonds national suisse de la recherche scientifique* (FNRS) la igua d'un programa nacional d'investigación sol tema del "pluralismu cultural y la identidá nacional". El FNRS ye l'instrumentu principal que fai alitar la investigación helvética y los sos programes nacionales d'investigación tán empobinaos a la resolución de problemes xenerales que surden na sociedá. La mesma enunciación del programa ye paradóxica: cómu tratar, y mesmamente sofitar, la naturaleza y la esistencia de la

identidá nacional cuandu la espresión “nación suiza” nun figura quasi en vocabulariu políticu (Brühlmeier, 1988, 36) dende'l refluxu de la gran oleada republicana y radical del sieglu pasáu, cuandu'l sistema suizu paez xustamente tener comu cimientu'l pluralismu políticu y cultural. Dende una perspeutiva hestórica, nun hai nada más ayeno a esti sistema que la efímera República Helvética una ya indivisible impuesta pol Direutoriu en 1789.

¿Ye pa nacer lo uno de lo múltiple? Nun ye namás que los carauteres nos que suel afitase la toma de conciencia de les identidaes coleutives (llingua, cultura común, homoxeneidá étnica) tán ausentes en territoriu helvéticu; ye que la diversidá y el pluralismu son el mesmu principiu de la Confederación. Más entovía, si les llingües y cultures son diferentes y distinguen les diverses partes de Suiza, al mesmu tiempu xunen estes partes colos países vecinos: Francia, Alemania, Austria, Italia, polos d'atraición esteriores.

La rellación d'identidá o mejor el procesu d'identificación coleutiva ye siempre un conceutu difícil y suel iguase la imaxe de sí mesmu rodiando pel otru. Hestóricamente, ye gracias a los sos vecinos comu los suizos tomaren conciencia de formar una coleutividá concreta y coherente ente otres naciones. Estos vecinos revelárenos que los suizos yeran soldaos mercenarios, porteros, reloxeros, queseros, torpes montañeses y que tenien mesmamente una forma de suañar *sui generis*: ¿nun diz el *Dictionnaire de Trévoux*, na so edición de 1732, que “rever à la suisse” —comu se diz “s'asseoir à

la turque”— “c'est ne penser à rien”? Güei, el suizu percíbese n'estranxeru comu parte d'una identidá global y unificada, polo menos na tiesta de los interlocutores, entidá na que s'axunten munchos más estereotipos de los qu'él sospechaba.

La naturalización de los estranxeros ye xustamente una bona vía d'accusu a los fundamentos de la identidá suiza: per esti desvíu defínese la rellación ente'l sentimientu de pertenencia rexonal y l'adhesión al conxuntu nacional. En xineru de 1987, un equipu d'investigadores del Institutu d'Etnoloxía de la Universidá de Neuchâtel entamó, embaxu la mio responsabilidá y en marcu de lo enantes mentao, un estudiu centráu na naturalización considerada comu un fenómenu revelador de los componentes de la nacionalidá ya identidá helvética, asina comu les representaciones asociaes.

Lloñe de ser simples formalides alministratives, los procedimientos de naturalización en Suiza son llargos y costosos: una auténtica carrera d'obstáculos. Talos procedimientos nun impliquen dengún drechu adquiríu o reconocíu al candidatu, dengún recursu en casu de fracasu. Esixen xentes delles condiciones formales y xurídiques (años de permanencia, residencia, nun tener antecedentes penales) pero tamién, según los cantones, culturales (conocimientos llingüísticos, hestóricos, xeográficos). Ye al mesmu tiempu actu voluntariu, ritual cívico y drama con muchos actores comu, amás del candidatu, los representantes de los llexislativos del conceyu y del cantón o los padrinos de candidatures.

Comu han probar qu'asimilaren el mou de vida y los valores del país d'acoyida –usos y costumes si repetimos la espresión de muchos reglamentos cantonales–, cómu llegaren a interiorizalos tanto en condiciones de les oxetivar, cómu tán integraos nes instituciones y participen nes asociaciones locales o nacionales, los naturalizaos permiten al investigador deducir una imaxe de Suiza y de los suizos. El llargu camín peles encuestes, audiciones, dilixencias, fai apaecer un conxuntu de normes esplícites o non diches, descubriendo qué ye lo que correspuende al “ser suizu” y lo que nun lo ye tanto pal estranxeru candidatu comu pa los representantes de l'autoridá.

I. UN CAMPUS PRÓSIMU DE SITUACIONES COMPLEXES

La encuesta quixo ser fiel a los métodos clásicos de la etnoloxía de campus comu la observación participante y la entrevista llibre o estructurada per un esquema temáticu. Un corpus de prensa y la documentación oficial cola que trabayen los encargaos de la naturalización fueren les fontes informatives relatives al nuesu tema en conxuntu de la Suiza de llingua francesa. El llargor de la investigación, trenta meses, fixo posible seguir un ciertu número de candidatos a la ciudadanía helvética, por dicilo asina, en tiempu real. La recogida de rellatos vitales tanto de candidatos comu de naturalizaos representó una estensión de les entrevistes individuales y apurrió exemplos detallaos d'esistencies y de situaciones qu'echaben abonda lluz so les causes internes y esternes. Fuimos pa esclariar

tamién cómu son les secuencies de los fechos y les decisiones, destacando dafechu la carga afeutiva que-y provoquen al informante les diverses etapes del procesu.

Un campu “prósimu”, de les situaciones complexes, l'españamientu de la pertenencia cultural de los informantes punxeren delantre la nuesa encuesta problemes asgaya. Voi mentar dos:

- El de l'ausencia d'unidá y d'homoxeneidá de la población estudiao d'onde naz la cuestión siempre planteada de la “representatividá”.
- El de la promiscuidá ente campu ya investigador, fechu que lleva a la posible contaminación del encuestador poles teoríes de los informantes.

1) Escontra los candidatos o naturalizaos, l'investigador nun s'alcuentra con una coleutividá d'interconocimientu, comu la comunidá ciudadana o de barriu. Los que se naturalicen nun constituirán nin una categoría homoxénea nin una clas social o económica, el so orixen ye diversu por demás. La población estudiao compónenlo, polo menos aparentemente, casos particulares; fórmelenlo persones o families metíes nun procesu individual, siguiendo un camín singular. La individualidá de l'adhesión del candidatu ye mesmamente una especificidá de la naturalización ordinaria en Suiza. La unidá del dominiu “naturalizáu” nun destaca de la homoxeneidá d'una categoría, sinón d'una comunidá de situaciones.

La heteroxeneidá de los informantes y de los sos orixenes obliga al encuestador, pa llegar a una oxetivación totalizante de los datos, a trabayar comunidárdamente, a confrontar muchos fragmentos de los rellatos recoyíos n'espacios y tiempos estremaos. La pertenencia de los fechos crez col tiempu, la intensidá de rellaciones y la pluralidá de contestos. En poques pallabres, l'estudiu cualitativu afita la so llexitimidá menos nes muestres consideraes representatives que nel tener en cuenta la experiencia total vivida polos informantes y la variedá de rexistros nos que s'espresa esta experiencia.

2) La pertenencia del investigador a un mediu del que tamién ye parte l'interlocutor presenta l'inconveniente de la evidencia y la banalidá aparente de la información y fai necesariu l'empléu de métodos que destaque lo tapeció de tolos díes. Pero'l riesgu alcuéntrase tamién na posibilidá de que dellos informantes, próximos pola so formación al encuestador, faigan los mesmos análisis y discursos qu'esti. D'equí vien el parasitismu de les encuestes poles nociones tanto más familiares al encuestador cuanto qu'al mesmu tiempu son “prósimes a la experiencia” y propies del llingua comú de les ciencies sociales.

La investigación afítase en tres grandes categoríes d'informadores: naturalizaos recientes y candidatos a la naturalización, en primer llugar; funcionarios, maxistraos, empleaos de les alministraciones del cantón y del conceyu, dempués; miembros de comisiones de naturalización, a lo cabero.

Igual que l'etnólogu que trabaya en campu esóticu se ve torgáu si quier presenciar dellos ritos o ceremonies, asina los investigadores que trabayen na naturalización en Suiza ven torgáu'l so accesu a les audiciones de los candidatos, mesmo que la consulta del procesu verbal d'estes sesiones. Partes importantes del procesu de naturalización nun-yos son accesibles. Nun ye sorprendente que les entrevistes llogren un llugar desmesuráu na encuesta. Munches entrevistes s'igüen en domiciliu del informador, xeneralmente consciente del fechu de qu'esti domiciliu, el mesmu cuartu onde tien llugar la entrevista, puen ser pal investigador (comu pa la política o la comisión local de les naturalizaciones) un campu d'observación pervaloratible pa les informaciones sol ocupante o los ocupantes. El mobiliariu, les fotos o los adornucos de les parés, les coeses qu'ai enriba'l pianu, les tables de los estantes, illustren y allarguen el conteniu d'una entrevista al mesmu tiempu que faen surdir otres cuestiones. La llectura interpretativa del cuadru vital pue paece-y llaceriosa al informante. Ésti suel tratar esti tema de forma irónico-crítica. En llugar d'una cita per teléfonu, esti informador conclúi: “¡Bien, venga entós a la nuesa casa, asina podrá venos en nuesu ambiente!”

II. CIFRES Y PROCEDIMIENTU

De más d'un millón d'estranxeros que viven en Suiza, unos 750.000 beneficiense d'un permisu de residencia y, ente ellos, de 250.000 a 300.000 nuevos son nacíos o tienen fecho la parte más grande de la so escolarización

en Suiza. Tolos años, ente 10.000 y 15.000 algamen la nacionalidá helvética por naturalización, matrimoniu, reintegración o adopción. Ente estes persones, un poco más de la mitada algámenla por naturalización ordinaria, 6.863 persones en 1989. En rellación a los estranxeros residentes, la proporción anual de les naturalizaciones ye entovía más sonce, menos del 1%.

Les estadístiques federales enseñen qu'ente les persones qu'algamaren la nacionalidá suiza en 1988, son los italianos d'origen los que, con muncho, formen el grupu más grande (23%), siguíos darréu polos alemanes (16%) y los franceses (9%). Europa ye la qu'apurre les cuatru quintes partes de los nuevos suizos. Fai falta alcordase de que Suiza nun reconoz el *ius soli* y que namás los neños de, polo menos, un pár suizu nacen suizos o algámenlo per drechu.

De les dos polítiques posibles, una d'inspiración iliberal y republicana, pa facilitar la integración pela naturalización, la otra restrictiva, que dulda de la capacidá d'integración de los estranxeros, ye la segunda la ganadora dende qu'entama esti sieglu hasta los caberos años. Atestigüen esto los años de residencia esixíos: dos en 1876, seis en 1920, doce en 1952. L'accusu a la nacionalidá suiza considérase, entós, comu un privilexu pa pocos escoyíos, “la nacionalidá suiza ye cosa de méritu”. Nun almite rival, la esixencia d'adhesión ye exclusiva y fai-y falta al candidatu renunciar a la so nacionalidá anterior¹.

¹ Yá non dende xunetu de 1990.

A. El triple drechu de ciudadanía

La nacionalidá suiza presupón un indixenismu cantonal, que tien que se garantizar p'algamar un drechu de ciudadanía comunal. En realidá, na naturalización el nivel federal conténtase con fixar les condiciones mínimes y con acordar, tres la encuesta policial, l'autorización previa. Pertenez a los cantones y conceyos la decisión, según la prueba presentada pol candidatu so la so “aptitú” a la ciudadanía. Ye a esti nivel de lo local o rexonal onde se xuega'l conteníu empíricu de nociones comu les d’“asimilación”, “integración”, “adautación” y cultura local.

B. La verificación de l'aptitú

Esta verificación a la naturalización, d'otru llau variable según los cantones, afítase na integración nes coleutividaes indíxenes, nos conocimientos cívicos, nel facese a les “formes de vida” y a los vezos locales asina comu a la participación na vida asociativa. Tamién pue afítase n'otros tipos de conocencies xulgaes “típiques” o “autóctones”. Equí se-yos pue presentar la ocasión a los filtradores pa les encuestes, les audiciones, los esámenes pertrabayaos. Nun son raros los fracasos. Por exemplu, l'adhesión fonda a la cultura del cantón de Vaud que se-yos pide a los candidatos, tal comu s'evalúa entovía hai poco polos miembros de la comisión del Gran Conseyu, tien que dir un cuanto más allá de la conocencia de los nomes de los conseyeros d'Estáu, los afluentes del Venoge y los datos de la hestoria vaudiana; tamién pasa pel saber culinariu rexonal d'alcuerdu

colos platos típicos de Vaud. Los candidatos faense axentes propagandísticos de los rumores so la esixencia de la receta d'esti o otru platu del país y de la conocencia de los vinos de Vaud. La encuesta pon a les clares que los candidatos esmuélense pola importancia que se-y da a l'asimilación a los aspeutos alimenticios de la cultura autóctona.

C. El rol de los llexislativos comunales y cotañales

Estos nun dependen, nes decisiones finales, entós, namás d'un simple procedimientu alministrativu. Ye precaria la situación del estranxeru residente que nun ta de bones colos vecinos, que trabaya fuera del conceyu y nun participa nes sos actividaes. Cuerre'l riesgu de que se-y dea un votu negativu per parte del Conseyu del conceyu o del Conseyu xeneral.

Poro, el procedimientu de naturalización ye complicáu, llargu y bien percibíu comu escuru y tapecíu. Faen falta dos años, comu tiempu mediu, dende los nicios de petición. Esti períodu suel vivise comu un períodu traumatizante: períodu de marxe onde'l candidatu tien la impresión de tar ente dos mundos, ente dos rellaciones de pertenencia, sintiéndose humilláu ya infantilizáu poles diverses escuestes de les que-y faen ser oxetu. La parte más grande del tiempu pásala ensin saber cuálos son los criterios polos que lu almitirán o non. Particularmente los mozos estranxeros, los mesmos que se consideren integraos en so mundu profesional o social igual que los sos

collacions suizos, al nun ser pa entender la esclusión que sufren dellos, tienden a pensar que los “esámenes”, que son finxos d'un camín niciáticu y pruebas de conocimientos, busquen en realidá desanimalos. Comu camín que ta semáu de torgues, los interesaos rivalicen en metáfores al comparalu con “una carrera d'obstáculos”, con “una gymkana alministrativa”. Hai, otramiente, un preciu que pagar.

III. UN PRECIU QUE PAGAR

L'impuestu pola naturalización calcúlase según les ganancies y la fortuna. Nos anicios xustificábase col deber d'asistencia correspondiente a los conceyos, pero güeil preciu que fai falta pagar pue llegar a los 100.000 francos suizos. Lo coyío con estes tases impositives va en dellos casos a obres caritatives o a instituciones d'asistencia: ¿ye ésta una forma de blanquear una suma demasiao grande que s'impón a los nuevos ciudadanos? Ye verdá que los candidatos mozos beneficiense de reducciones que puen llegar a la gratitú, ye verdá tamién que parte del mundu políticu y, por supuestu, los candidatos, consideren estes cantidaes escesives, mesmamente hasta chocantes. Esti aspeutu financieru de la naturalización, la so evaluación en términos monetarios dexa anguaño a la xente mal a gusto. Si dellos ven en pagu d'una cantidá una marca d'adhesión, una especie de sacrificiu qu'hai qu'aceutar pola adquisición d'un bien enviable, si otros piensen qu'el dintru da-y valor a lo qu'un algama, la gran parte de la xente esmuelse viendo les monedes mecíes cola

adquisición d'un bien de mena moral (Centlivres y Maillard, 1990).

En realidá, muchos candidatos y propuestos a la naturalización esprésense abondo en términos de ventaxes materiales y sociales. Usen asina un llinguax d'intercambiu mercantil pa falar de l'adquisición de la nacionalidá suiza: orde y seguranza, estabilidá del francu escontra la contribución a una baxa natalidá, ufierta de fuerza de trabayu, participación ciudadana y enriquecimientu cultural. Pero taría mal visto pola autoridá que'l candidatu xulgara la naturalización en términos monetarios ensin más. Asina, en procesu d'adquisición de la nacionalidá, les perres a apurrir, les ventaxes materiales son al mesmu tiempu omnipresentes y negaes comu fundamentos de les nueves rellaciones sociales y ciudadanes iguaes pola naturalización.

IV. LA NATURALIZACIÓN COMU RITU DE PASU

Siendo comu ye un llargu procesu que trai darréu tiempos duros y d'espera, coles sos pruebas, coles sos ceremonies, colos sos oficiantes y nos sos sitios privilexaos, la naturalización en Suiza paez ser dafechu un llargu procesu de niciación, mesmamente hasta un ritu clásicu de pasu (Centlivres-Dumont y Assipow, 1990). Hai subdivisiones rituales y secuencies: separación, marxe, agregación, tal comu les iguó Van Gennep. El mesmu Van Gennep incluí, dafechu esplicitamente, la naturalización ente estos ritos de llau d'otres ceremonies “primitives” o “esótiques”:

“... Je rappellerai les cérémonies du changement de clan, de caste, de tribu, celles de la naturalisation, etc., dont le mécanisme comporte également des rites de séparation, de marge y d'agrégation” (1981, 55)

De primeres, la naturalización paez dar cuenta de tolos elementos del ritu: separación del país d'orixe pa los emigrantes, marxe llargu d'años d'inxertamientu nel país d'acoyida y agregación progresiva a les instituciones del país anfitrión, darréu llegal n'algamando la nueva ciudadanía. Pero un ensame más curiosu pon en custión l'orde mesmu de les fases estremaes pol gran folclorista: la naturalización segúن la llei esix que se faiga primero l'agregación (vezos) o la integración a les coleutividaes ya instituciones indíxenes pa qu'el procesu mesmu puea aniciar.

Asina, en llugar de dir de la separación al marxe y del marxe a l'agregación, l'orde de secuencies impuestes a los candidatos va d'una esixencia d'integración al marxe de pruebas y d'espera y del marxe a la separación. Ésta última etapa, d'otru llau esixida en forma de renuncia a la nacionalidá d'orixe, da-y puxu a l'agregación a la nueva patria. Tenemos entós equí un ritu de pasu al revés, o mejor circular, nel que l'agregación fecha nos primeros años de la inmigración llegalízase y oficializase col procedimientu de la naturalización. Pola cueta, la entrada na nueva ciudadanía tórnase irreversible al romper cola vieya.

Tou ritu de pasu implica *umbrales*. Pa los candidatos hairos inmateriales, decisiones a tomar, y hairos materiales, les puertes de les oficines de l'alministración que fai falta pasar. Ye tan inciertu'l camín del procedimientu que nun ye raro qu'e'l marxe paeza perambiguu polo tapecío de los pasos, pola insecuranza y pola espera. Nesti estáu d'esistencia provisional, el candidatu dulda en cuantes a falar de la so decisión a la xente que lu arrodia o a la familia que quedara en país. Siéntese observáu, creese obligáu a una vida familiar exemplar (nun ye'l momentu de se divorciar), a una residencia estable (nun andar de casa mudada y entamar otra riestra de pasos). Na so vida profesional, nun s'atreve a faer un cambiu de trabayu. Tamién el períodu de marxe ye pa él el tiempu d'un caberu esame de conciencia, d'un caberu debate so la naturaleza de la so eleición. La llargura de los pasos representa una especie de densidá temporal incomprensible y que xuega'l papel de "marxe de seguranza" tantu pal candidatu comu pa les autoridaes (Belmont, 1986, 17).

En cuantes a los carauteres que distinguen les 25 lleis cantonales d'adquisición del drechu de ciudadanía, fai falta mentar el xuramentu. Cuasi tolos cantones francófonos y el de Tessín esixen el xuramentu del naturalizáu, mientres que nun lo faen los cantones de fala alemana. Faer un xuramentu ye un aspeutu particularmente espectacular de la visibilidá ritual de la naturalización, apuxada o sustituyida, según el casu, nos conceyos por una ceremonia de receición. El xuramentu simboliza en particular la esclusividá de la

fidelidá y la imposibilidá —polo menos hasta agora— de la doble nacionalidá.

Xinebra, por exemplu, dexa ver a les clares y espectacularmente, en momentu del xuramentu, esti pasu material d'una nacionalidá a otra. La sala prevista pa esta circunstancià, la del Gran Conseyu, tien dos puertes. Enantes de pasar la primera, el candidatu da-y el so pasaporte a un encargáu, que mira si aquél va lo bastante curiosu pa lo qu'esix la solemnidá del casu. Ensin la so nacionalidá, pero entovía non consagráu suizu, el candidatu entra na sala pela puerta de la esquierda. Na galería preséntense los testigos, les visites, los familiares y amigos, mientres los representantes de l'autoridá entren pela puerta de la drecha. Termina la fase de marxe y entama'l ritual agregativu propiamente dichu. Ésti ye'l testu del xuramentu xinebrinu que llee'l canciller:

Xuro o prometo solemnemente: ser fiel a la República y Cantón de Xinebra asina comu a la Confederación Suiza: observar escrupulosamente la so constitución, les lleis: respetar les tradiciones: xustificar colos misos actos y el mio comportamientu la mio adhesión a la comunidá de Xinebra; contribuyir con toles misos fuerces a caltenela libre y próspera. (Art. 28 de la Llei de la Nacionalidá Xinebrina)

Mientras la llectura los candidatos tán de pie, cola mano drecha llevantada; xuren o prometen dempués según se-yos llama pel so nome. Al salir de la

ceremonia, los nuevos suizos, col so pasaporte federal y la so nueva identidá, dexen la sala pela puerta de la drecha y dan la mano a los dignatarios enantes del aperitvu na sala de los Pasos Perdíos.

Tou ritu de pasu a lo llargo de la vida humana ye al mesmu tiempu, comu tien recordao Pierre Bourdieu (1982) un ritu institucional. El ritu de naturalización deberá, asina, consagrar una diferencia, la que quier faer estremando a un ex-estranxeru fechu llegalmente suizu d'un estranxeru residente. Ye la diferencia ente dos momentos o dos llaos de la identidá. Al mesmu tiempu habrá consagraru un asemeyase, una asimilación dafechu ente los suizos vieyos y los nuevos. Pero nin los primeros nin los caberos paecen aferir del too respetu a la idea d'esta tresformación sobrenatural. Nin la nueva asimilación nin la nueva diferencia s'igua dafechu y tampocu darréu. Estos fracasos tanto simbólicos comu reales tienen la fonte, evidentemente, nuna ideoloxía de lo autóctono, apuxada xurídicamente pol fechu de que Suiza ignora'l *ius soli* y nun reconoz más que'l *ius sanguinis*. Los institucionalmente asimilaos a la so nueva identidá nun dexen, comu por arte de maxa, les sos referencies anteriores, el so país d'origen. Munchos d'ente ellos nun se sienten percibios comu miembros dafechu de la comunidá d'acoyida. ¿Pensaremos, entós, que la fase final del ritual de la naturalización nun ye en realidá más que l'entamu del procesu munchu más llargu qu'empobina a la integración?

V. LO LOCAL Y LO GLOBAL, L'HORIZONTAL Y LO VERTICAL

La naturalización “a la suiza” paez remitir a lo qu'en dellos casos llamen la nación “a l'alemana”: importancia del drechu de sangre, insistencia nos llazos orgánicos cola tierra, na hestoria de les comunidaes aniciadores, l'enraigónamientu cultural, el xeniu del llugar y de la etnia (Schnapper, 1989). Sicasí, na Confederación Helvética nun hai unidá cultural nin étnica y nun ye sorprendente qu'un de los temes fundadores de Suiza seya un pautu, el pautu federal de 1291, que nos lleva a la conceición del Estáu-contratu y de voluntá, que tanto-y prestaba a Renan. El xuramentu de los naturalizaos, en Lausana o Xinebra, xuramentu cívicu enllenu de reminiscencies de la Gran Revolución ye un ecu d'ello.

Ún de los polos de la cultura política suiza, polu republicanu y lliberal, paez perder terrén na dómina de la Primera Guerra Mundial, escontra otra corriente, que tien una ideoloxía colos sos raigaños nuna conceición prerromántica y romántica de Suiza. Esta ideoloxía opónse al universalismu de les Llubes y afitase n'otros mitos qu'apuxen les costumes y valores de les llibres comunidaes de Los Alpes. Pero estes comunidaes tán xuníes per un pautu fundador: asina, nes representaciones de la nacionalidá y de la confederación en conxuntu, ábrese pasu una conceición complexa, quasi paradóxica. Organicista y ética en planu comunitariu, afitase na adhesión, el contratu y la voluntá en planu federal (Centlivres y Schnapper, 1990). Estremaos al

mesmu tiempu de les conceiciones “alemanes” y de la Gran Nación, los mitos fundadores suizos repollecios al entamu del sieglu y en cursu de les dos guerres mundiales, articúlense alredor de la idea de comunidá montañesa con destín únicu, enllenu d'una vieya esperiencia de democracia direuta.

Pola cueta, ente los candidatos a la naturalización, a los que se-yos esix la conocencia de la hestoria y la xeografía de Suiza, los emblemes, mitos y símbolos de la nuesa hestoria alcuentren un ecu ruín. Los estranxeros asitiaos en Suiza suelen venir d'una población ciudadana ya industrial y siéntense poco afeutaos poles referencies arquetípiques del nuesu pasáu. André Reszler, naturalizáu suizu d'origen húngaru, tien demostraos l'esbarrumbamientu del modelu y la pérdida de la fe nos mitos (Reszler, 1986). En contestu actual de contestación que denuncia l'individualismu estrechu, les amenaces respeutu al mediu ambiente y el blanquéu del dineru negro paecen ser la imaxe manchada —y la señardá— de los mitos desvalorizaos. De too esto alcontramos na nuesa investigación al mesmu tiempu l'esbarrumbamientu y un ecu final.

La imaxinería y la retórica patriótiques que s'atopa nos suizos d'origen, vehiculaes pelos llibros de testu y los discursos oficiales percibenlos los inmigráos y candidatos a la naturalización comu anéudotes ensin edá nin llugar concretu, comu secuencias de tires cómiques, y non comu un pasáu a interiorizar. Nun ye d'estrañar que los recién naturalizaos refiéranse, cuandu se-yos entruga pola entidá de pertenencia, al so

ambiente inmediatu y de tolos díes y non al conxuntu de Suiza. Sentise o ser reconocíu polos otros comu integráu o asimiláu, ye tar n'armonía col arrodiu social y humanu concretu, ye prauticar los comportamientos adecuaos nes situaciones de la vida local de tolos díes.

La integración y los llazos cola rexón o la localidá son a sentíse más, entós, que'l sentimentu de pertenencia a Suiza comu conxuntu. Percibese ésta comu una entidá austrauta, ensin conteníu común real, a nun ser dellos asuntos institucionales y dellos estereotipos relativos por exemplu al orde y la propiedá. Nel doble componente del llazu federal y l'inixerimientu local, ye ésta segunda la que más sobresal. Nun escluí, pa los suizos d'orixe estranxeru, la resonancia fonda, n'alcordanza, del país d'orixe.

En conceyu o en cantón, les rellaciones de trabayu o de tiempu llibre texen una red, en ciertu mou, horizontal: les amistaes, los vecinos, los collacíos, les rellaciones d'afinidá nos matrimonios mistos. Queda la pertenencia d'orixe —red vertical—, el raigañu primeru nos años de neñu y de los pas que tán entovía en país. Esti llazu vertical cola infancia nun ye namás del pasáu, pue tamién faer alitar la ilusión de tornar en xubilándose y mesmamente l'enterrase allá. El país de los pas pue ser l'oxetu d'una adhesión ideal, especialmente en casu de los adolescentes nacíos en Suiza, pa los que ye entós la expresión d'una indentidá reactiva respeutu al mediu presente nel que viven.

VI. LA “SEGUNDA XENERACIÓN”

Esta categoría, que ye un poco artificial, apez nos testos alministrativos al entamar los años 80 y refierse a los xóvenes nacíos o escolarizaos en Suiza de pas estranxeros inmigraos. Neñes y mozos suelen beneficiase de procedimientos menos costosos y, en dellos casos, antinen más; los años pasaos en Suiza cuenten doble. ¿Ye esto una tímida muestra del *ius soli* y reconocimientu de la fuerza de l'aculturación na escuela?

La cuestión de la doble pertenencia, la referencia orixe y la pertenencia al espaciu local de les práutiques cotidianes plantéense de mou agudu a estos xóvenes pa los que la nacionalidá de los pas ye o una referencia-abellugu o l'oxetu d'un rechazu temporal. Estos xóvenes que vivieren quasi siempre na Suiza francófona falen mejor francés que la llingua de los pas y esmuélense cuandu éstos falen en públicu con ellos na so llingua materna. Pero son los primeros en volver otra vuelta a esa llingua cuandu lleguen a dase cuenta del so significáu emblemáticu. Otramiente, nun-yos paez que pertenecer dafechu al país d'acoyida seja incompatible con una referencia esterior, con una fidelidá a la nacionalidá d'origen. Entiéndese que la esixencia actual de renunciar a la nacionalidá d'origen se perciba comu'l sacrificiu d'un patrimoniu d'identidá, comu pa los que vienen de la Europa de los Doce ye una renuncia impuesta a un pergrande espaciu de formación y de trabayu.

Pero volvemos a los suizos y a les representaciones tapecies iguaes alredor de les nociiones de cultura y d'identidá. Les nueses investigaciones nel cara a cara colos naturalizaos-naturalizadores permiten nos estremar dos polos de representación respeutu a la cultura comu base de la identidá nacional.

Cuandu los representantes llexislativos falen de los criterios de la naturalización apaecen estos dos polos: esixir “un bon conocimientu de la llingua y les instituciones” nun ye lo mesmo que “fai falta que los inmigraos tean insertos en códigu de valores, normes, costumes y vezos de pensar nel so nuevu mediu”.

D'un llau ponse per delantre lo deprendío, lo adquirío, el conocimientu de les instituciones; de la hestoria, de la xeografía: la cultura considerada comu un conxuntu que pue ser oxetu de verificación nes audiciones obligatories pa los candidatos. Esti conxuntu de conocimientos pue asimilase o aumentase y nesti sen aconséyase-yos a los candidatos la llectura de manuales que sirvan pa perfeicionar la so formación.

D'otru llau, entiéndense la cultura comu la herencia asimilada inconscientemente de disposiciones xuníes a la edá infantil, a la tierra y a la sangre: “lo que queda cuandu s'escaeció too”, “lo mamao” si seguimos les pallabres de los nuesos informantes.

A la primera concepción corresponden en cuantes a los candidatos los conocimientos y representaciones del nivel oxetivu y consciente, pero tamién xeneral y astraantu de la rellación col mediu y les instituciones. A la segunda correspuende'l dominiu más suxetivu de la

filiación, del aniciu, de la afeutividá, de la interpretación del pasáu coleutivo, del inconsciente mesmu.

El doble rexistru de la cultura atópase otra vuelta nos funcionarios y los miembros de la comisión *ad hoc*. Nun dexa de plantear problemes na midida en que ta a la base de les esixencies que se-y imponen al candidatu, esixencies unes vegaes rellacionaes colos saberes de fechu, otres vegaes percibíes comu arbitraries o polo menos tapecíes.

En cogollu de les nociones de cultura y d'identidá hai una disonancia ente l'aprendizax, el conocimientu del mediu, l'adhesión consciente d'un llau y, d'otru llau, lo que se diz que “nun se deprende”: convicciones, disposiciones y herencies. Opónse asina'l saber, lo adquirío escontra lo que pertenez al ser. Esta doble polaridá reproduz, polo menos parcialmente, la que marca les rellaciones colo global y lo local. Entiéndese asina que nesti doble y complexu rexistru se manifiesten articulaes y opuestes les dos concepciones de la nacionalidá. ◆

Bibliografía

Arlettaz, G.

1985 “Démographie et identité nationale (1850-1914). La Suisse et «La question des étrangers»”, en *Etudes et Sources*, 11:83-177.

Belmont, N.

1986 "La notion de rite de passage", en Centlivres, P. et J. Hainard, *Les rites de passage aujourd'hui*, Lausana, L'Age d'homme : 9-19.

Bourdieu, P.

1982 "Les rites comme actes d'institution", en *Actes de la recherche en sciences sociales*, n^o43, pp.58-63.

Briüblmeier, D.

1988 *Nation und nationale Identität aus Staats-und Verfassungstheoretischer Sicht*, St. Gall, Institut für Politikwissenschaft, Hochschule St. Gallen (Beiträge und Berichte, 119).

Centlivres, P.

1990 (Bax. la dir. de) *Devenir suisse. Adhésion et diversité culturelle des étrangers en Suisse*, Xinebra, Georg.

Centlivres, P. y M. Centlivres-Dumont

1989-90 "La Suisse des naturalisés: paysage, espace, trajectoire", en *Images de la Suisse*. Berna, Société suisse d'ethnologie (Ethnologica Helvetica, 13-14), pp.299-311.

Centlivres, P. y N. Maillard

1990 "Devenir suisse n'a pas de prix: échange et argent dans le processus de naturalisation", en Centlivres P., *Devenir suisse. Adhésion et diversité culturelle des étrangers en Suisse*, Xinebra, Georg., pp.151-168.

Centlivres, P. y D. Schnapper

1990 "Nation et droit de la nationalité en Suisse", en
Pouvoirs.

Centlivres-Demont, M. y L. Ossipow

1990 "La naturalisation comme rite de passage", en
Centlivres P., *Devenir suisse. Adhésion et diversité culturelle des étranges en Suisse*, Xinebra, Georg.,
pp.187-209

Fasel, D.

La naturalisation des étranges. Etude de droit fédéral et de droit vaudois, Lausana, Payot.

Reszler, A.

1986 *Mythes et identité de la Suisse*, Xinebra, Georg.

Schnapper, D.

1989 "La nation, les droits de la nationalité et l'Europe", en *Revue européenne des migrations internationales*, 5/1, pp.21-32.

Van Gennep, A.

1981 *Les rites de passage: études systématiques des rites*, Paris, A. y J. Picard.

abstract

INTEGRATION AND NATURALISATION.
THE SWISS CASE

The study of national identity in Switzerland is so interesting because of the linguistic and cultural diversity in that country. The study of foreigners in the process of naturalisation serves not only our understanding of Swiss identity but our understanding of identity in general. The author analyzes these interesting phenomena of naturalisation as a “rite de passage”.